

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Opvs De Iudiciis Divinis, Qvae Devs In Hoc Mvndo Exercet

Accessit index concionatorius in omnes totius anni dies Dominicos &
Festos, ab ipso Auctore confectus

Stengel, Georg

Ingolstadii, 1651

Capvt XLI. Quid sit, & quanti faciendum, tertium matrimonij bonum, seu
insolubilitas?

urn:nbn:de:hbz:466:1-45686

quædam notissimi nominis femina, quæ amisso filio, per tri-
dium, non potuit vlla vel ratione, vel oratione persuaderi,
aut cohiberi à Dei Mundum gubernantis iudicijs identidem re-
prehendendis & accusandis, vt verè tunc expediret *magis vrsa*
occurrere, raptis fietibus; quarto postea die, vel doloris impati-
entia, vel Dei vindicta & ipsa è vita decessit. Nec mihi dicat
quispiam, mulierem fuisse; fuit & illa mulier, cuius *filius vnicus*
defunctus ex Naim efferebatur, quæ etfr flebat, non tamen la-
mentabatur, non crines lacerabat, non vomebat in superos
conuicia, non Deum, non naturam in ius vocabat: solo fletu
mouebat Dominum, vt eam miraculo consolaretur. Pudeat
Christianum impatientem, si audiat Ethnicum, filij morte signi-
ficata, dixisse: *Sciebam me mortalem genuisse*. Denique quisquis
vel malè moratos, vel non diu sospites & superstites in quibus-
dam matrimonijs, liberos esse videt, consideret etiam multos
reperiri, qui parentes colant, venerentur, sustentent, hono-
rent, & consolatione maxima afficiant. Cuius rei, vel in solo
Iosepho Patriarcha luculentum est exemplum. Et verè scripsit
S. Hieronymus, *sicut boni filij adulterorum nulla est defensio: sic*
mali filij coniugatorum nullum crimen est matrimony: quia non in
feminibus, sed in voluntate nascentis causa vitiorum est atque vir-
tutum.

Prou. 17. 12.

Luc. 7. 12.

Gen. 45. seqq.
S. Hieronym.
ep. Ruffin.

C A P V T X L I.

*Quid sit, & quanti faciendum tertium matrimoniij bonum,
seu insolubilitas?*

IN fabulis est, famam aliquando longè lateque, per
orbem terrarum deportatam, constantique omnium
sermone celebratam esse, de Sole uxorem ducturo.
Ibi clarissima futuræ nuptiæ sperabantur. Exultabant aues
luce augenda. Gratulabantur sibi Cimerij de extendendo die.
Sed præcipuè lætabantur rana serenitatem frequentiore habi-
bituræ, jamque tripudiantes & Hymenæum canentes summis
aquis innatabant. Quibus choros in orbem agentibus, rana
senior, & vna de numero, ac genere allarum, quas, in Lycia

L

Quid lib. 6.
vagens Metam.

vagans Latona de rusticis ranas esse iussit, ipsaque aetate praedentior superuenit. Quæ postquam tripudiandi causam intellexit, plangere potius, quàm plaudere ranas ceteras iussit. Si enim, inquit, hic vnus sol radys suis & calore lacunas paludis nostras ebibit, quid futurum est, si filios plures sit procreaturus? Hominum quoque multi nuptijs & prole gaudent, quam optant numerosam, sed non vident, opes suas ab vna consumi, & se vnà cum liberis, si plures acquirerent, aut non alij super alios morerentur, ad summam inopiam adigendos. Itaque illis lat in matrimonio boni esse debet fidus coniunx, exemplo illius, qui dixit: *Numquid non ego melior tibi sum, quàm decem filij?* Filij possunt, cum prodigo illo deserere parentes, si vel maxime viuant; coniunx coniugem deserere non potest. Quamobrem rectè D. Augustinus, in lib. de bono coniugij ait: *Coniugium mihi bonum videtur, non propter solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam naturalem in diuerso sexu societatem.* Atque hoc est tertium matrimonij bonum, quod S. Augustinus sacramentum, alij appellant insolubilitatem, quæ in eo consistit, vt, post initum semel coniugium, alter ab altero nunquam separetur. Nec est, inter humanas necessitudines, arctius aut inuolabilius vllum vinculum, quàm vinculum matrimonij. Hinc ex Adami costa Deus fecit Euam, vt significaret virum & vxorem non tam duos esse, quàm vnum, immo indiuisibiles esse atque inseparabiles. *Et erunt duo in carne vna.* Sicut ergo vna caro non potest diuidi, & vna manere, ita non potest coniunx à coniuge separari; cum sit *vna caro* cum coniuge. Siquidem vnitati diuisio, hoc est, diuortium, & polygamia repugnat. Quoniam igitur coniugij pactum bonum est, bonum vtique erit, id pactum non posse rescindi.

i. Reg. 1. 8.

II.

i. Cor. 7. 10.

Diuina hoc lege cautum est. *His, qui matrimonio iuncti sunt,* ait Apostolus, *præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere. Quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat, ne quoad habitationem, quidem. Sine graui & iusta causa scilicet; siquidem ob fornicationem, & alias iustas causas, licet dimittere, quod attinet ad tori quidem consortium. Diuortium enim etiam iustum & licitum,*

ficitum, non soluit vinculum matrimonij. Quare, etsi con-
iunx sic adultera, aut vir adulter, tamen neque viro innocenti,
neque innocenti vxori fas est aliud matrimonium inire. Quod
clare affirmat S. Paulus, dum ait: *Quod si discesserit vxor: præ-*
cipere Dominum, manere inuuptam. Solo enim toro & coha-
bitatione, non autem etiam vinculo separantur. Haud igitur
licet alium, vel aliam ducere, vt non solum SS. Patres & Conci-
lia, sed ipse etiam Apostolus paulò infra disertius docet, dum
ait: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuuit: quòd si*
dormierit vir eius liberata est, cui vult nubat, tantum in Dominos
hoc est, secundum legem Dei; prolis, non libidinis causa; &
cum timore DEI; in Domini Ecclesia, non Pagano, aut
hæretico; id ob periculum peruersionis, Ecclesiâ verantè. Cùm
autem dicat Paulus, *præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro*
non discedere; si quis vult scire, vbi Dominus præcipiat, apud
Matthæum inueniet Christum dicentem: *Quod Deus coniunxit,*
homo non separet. Et paulò post: *Qui dimiserit vxorem suam, ex-*
cepta causa fornicationis, & duxerit aliam, mœchatur. Vbi sen-
sus non est, cum, qui ob fornicationem licitè dimisit vxorem,
aliam ducendo non mœchari. Sicut enim ex illo: *scienti bonum*
facere, & non facienti peccatum est illi, non licet inferre: *Qui*
igitur nescit bonum, non peccat, cum etiâ sint peccata per igno-
rantiam, vt ait S. Augustinus: ita malè ratiocinatur, qui ex eo,
quia non licet vxorem bonam dimittere, & aliam ducere, col-
ligit, fas esse, aliam ducere, quia malam & adulteram fas est
dimittere. Grande igitur est & firmum hoc vinculum, quia
vsque ad mortem durat.

Cuius vim egregiè expressit D. Augustinus his verbis. *Ca-*
nere debet charitas conjugalis, ne dum sibi querit, vnde amplius ho-
voretur, coniugi faciat, vnde damnetur. Qui enim dimittit vxorem
suam, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari. Usque adeo
fedus illud iniurum nuptiale, cuiusdam sacramenti res est, vt nec ipsa
separatio irritum fiat: quandoquidem, viuente viro, a quo relicta
est, mœchatur, si alteri nupsit: Et ille huius mali causa est, qui re-
liquit. Miror autem si, quemadmodum licet dimittere adulteram,
vxorem: ita liceat à dimissa alteram ducere. Facit enim hac de re

S. Hieronym.
apud Amand.
S. Aug. lib. 2.
de adult. con-
iug. cap. 4.
Conc. Mile-
uit. c. 17. Eli-
bertin. cap 9.
Trid. sess. 24.
Can. 7.1 Cor.
7. 39.
Matth. 19. 6.

Iac. 4. 17.

S. Aug. lib. 12
de adulterin.
coniugijs. c. 8.

III
S. Augustin.
lib. de bono
coniug. c. 9.

1. Cor. 7. 11.
Matth. 19. 9.

sancti scriptura difficilium nodum, dicente Apostolo: ex praecepto Domini, virum à muliere non discedere debere: quòd si discesserit manere inuuptum, aut viro suo reconciliari: dum recedere vtrique & manere inuupta, nisi ab adultero viro non debeat, ne recedendo ab eo, qui adulter non est, faciat eum moechari: reconciliari autem viro, vel tolerando, si se ipsa continere non potest, vel correcto forsitan recte potest. Quomodo autem viro possit esse licentia ducenda alterius, si adulteram reliquerit, cum mulieri non sit potestas nubendi alteri, si adulterum reliquerit, non video. Quae si ita sunt, tantum valet illud sociale vinculum coniugum, ut cum causa procreandi colligitur, nec ipsa causa procreandi soluat. Posset enim homo sterilem dimittere uxorem, & ducere de qua filios habeat, & tamen non licet, & nostris quidem iam temporibus, ac more Romano nec superducere, ut amplius habeat, quam unam uirginem: & vtrique relicta adultera, ut relicta adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel illa alteram duceret. Et libro primo de nuptijs & concupiscentiis. Usque adeo inter viuentes manent semel inita foedera nuptiarum, ut potius inter se sint coniuges etiam separati, quam cum his, quibus adhaeserunt. Et paulò post: Manet inter viuentes quoddam vinculum coniugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre: sicut apostata anima velut de coniugio recedens Christi, etiam fide perditâ, sacramentum fidei non amittit, quod in lauacro regenerationis accepit: redderetur enim procul dubio redenti, si amissa abscedens. Habet autem hoc qui recessit, ad cumulum supplicij, non ad meritum praemij.

IV.

Vide Vasq. d.
1. n. 53. Con.
d. 24. dub. 1.
o. ad b. fil.
ca. 27. q. 1. c.

Eph. 5. 32.

Illud hic obseruandum est, sacramenti nomen duobus accipi modis. 1. Pro signo sacro spiritualis matrimonij Christi cum Ecclesia, per naturam humanam assumptionem, perque unionem amicitiae & gratiae hominum iustorum. 2. Non solum pro eiusmodi signo, sed etiam pro signo efficaci & practico, quale ut esset, primum institutum est à Christo. Quanquam igitur, iuxta e. Gaudens. de diuortijs, etiam infidelium & primorum parentum matrimonium illam Christi cum Ecclesia coniunctionem significarit, & eapropter ab Apostolo magnum sacramentum fuerit appellatum; non tamen gratiam conferebat ex opere operato, ut nostrum; etsi ex ipsa natura sua, etiam inter

inter Ethnicos (licet id non ita curantes) secum traheret tertium hoc matrimonij bonum, quod D. Augustinus, nimirum, priore modo, vocat *sacramentum*, & ut ipse exponit, in eo consistit, ut coniugium non separetur, & dimissus, aut dimissa, ut causa quidem prolis, alteri coniungatur. Huius enim tam insolubilis nodi causa est ipsum jus naturæ, accedente Dei ordinatione, commutandi corporis potestatem non aliter dantis, quam in perpetuum, juxta illa: *Relinquet homo patrem, & matrem, & adheret uxori suæ: item Quod Deus coniunxit, homo non separet: Et: Qui dimiserit uxorem, mæchatur.* Hoc bonum æstimant, qui uxores habent bonas, & ipsi sunt boni; malum autem videtur ijs, qui mali ipsi in malas, immo & in bonas uxores inciderunt; mallent enim ab eis posse liberari; & si hoc esset, haud secus cum ijs agerent, quam cum equis, qui, si vitium alunt, si sunt calcitriones, si rodunt præsepe, si arbore quavis obuia territi resiliunt, si noctem ferunt in oculis, si scabie infecti contagium seminant, si sunt succulores, aut si ob aliam causam non placent, venduntur, vel permutantur, neque raro etiam traduntur canicidæ ad cultrum, ut vel de corio, lucrum pareretur, si aliter non prosint. Ad hunc modum, si perinde uxores malas, aut malos maritos liceret vendere, ô quàm, singulis mundinis, plenum esset forum eiusmodi mercibus; quæ utique vanales non prostituerentur, si isti tales bonum quoddam esse iudicarent, coniugij inseparabilitatem, & vinculum, quod Apostolus ipse nominat *corporis servitutem*; quæ cum sit mutua coniugum obligatio, qua corpus vnus alteri, vsq; ad mortem, obstrictum manet; reddit utique mali confortis tantò peiorem cohabitationem, quanto eam facit arctiorem ac diuturniorem. Hac servitute & malorum necessitate, non pauci sunt, qui putent coniugia contaminari, & contumeliam potius, quam boni alicuius famam noménque mereri.

Secundo modo apud multos, qui se vxoribus, aut maritis etiam optimis existimant esse felicitatos, coniugium non est *sacramentum*. Quod fit, quotiescunque coniugium vel vterque, vel alteruter non est *sacramenti*, (ut est signum efficax & practicum gratiæ, à Christo institutum) capax; nimirum quia caret

Baptismo

S. Aug. lib. 9.
super Gen.
c. 7. & l. de
Nuptijs &
concup. c. 11.
& 17.
Con. d. 26.
num. 17. & 26.
ex cap. fin. de
condit. appo-
sitis, & Trid.
sess. 24.
Gen. 2.
Matth. 19.
Luc. 16.

1. Cor. 7.

V.
Bec. cap. 44.
q. 4. num. 8.
Laym. p. 2.
c. 1. num. 1.
Henriq. l. 11.
cap. 24.

Baptismo (qui est janua sacramentorum) neque consensus ad sacramentum requisitus ibi esse solet. Quo pacto enim in sacramentum consentit, si vel alteruter, vel vterque sit Iudæus, si Turca, si Ethnicus, quorum apud Indos utrosque innumerabilis est multitudo? Quare licet Hispanus Catholicus sponsus Ethnicam ducat Peruanam, aut ex insulis Philippinis, haud tamen erit illud matrimonium censendum tale *sacramentum*, sponso præcisè contractum, sponso etiam *sacramentum*, quale Christus instituit, destinante. Quin et si duo Indi, aut alij infideles qui inter se matrimonium contraxerunt, eo jam contracto, postea Christo addicti baptismo tingantur, tamen non illico coniugium illud fit, hoc sensu, *sacramentum*. Est enim signum sitæ coniunctionis Christi cum Ecclesia; non est tamen illud signum efficax gratiæ prout à Christo est institutum, cuius reuerentia Christiani, adhuc meritò se magis ligatos arbitrantur. Atque hinc habent vtiq; Christiani, quod sibi gratulentur, quia Iudæorum, aliorumq; infidelium matrimonia, etsi naturâ sua, insolubilia sint, Christianorum tamen simul etiam sunt efficacia, efficereque possunt, vt insolubilitas hæc grata sit atque iucunda. Habent item causam cauendi, ne se in Iudæorum, aut Ethnicorum coniugia præcipitent. Habent item infideles causam, vt ad Ecclesiam Christi transeant. Nam baptizati deniq; contrahere possunt, vt è coniugio fiat practicum gratiæ signum *sacramentum*.

Sanct. l. 2.
d. 9. n. 5.

VI.

Qui in margine navis, inter fluctus, vehuntur, optant gaudereque esse ligati, ne excutiantur. Tale vinculum est matrimoniorum: ligat in securitatem, astringit in amorem: facit, vt quod tanquam bonum semel electum est, semper habeatur. At multis hoc malum videtur, & cuperent à malo liberari: Quid si cuperent contra suam vtilitatem? Quid si supremi Gubernatoris beneficam manum à se auerterent? Nam vel boni sunt coniuges, & inuicem amantes, & eapropter bonum est illis, status perpetuus, quia amantes nihil magis timent, quam separari; quod testantur lachrymæ atque luctus, quos in coniugum funeribus ostendunt: vel mali sunt, & hoc ipso merentur coniuncti manere, vt malum simul sit, atque mala vxor.

malum

malum maritum, maritusque malus malam vxorem plectat, coërceatque. Quòd si verò vnus coniugum bonus, alter malus existat, neque híc deest prouidentia iustitíaque Dei. Nam mala pars bonam exercet, & velut Xantippe, Soerati præbet occasionem philosophandi: bona autem pars malam exemplo potest emendare & verbo. Quid si & bonus alioqui coniux malam aliquando meruit vxorem adipisci? Cur enim sese in nuptias tam improvidè immerisit? cur formam, & non virtutem aspexit? cur carnem, & non rationem consuluit? cur, compotofibus, & non potiùs parentibus credidit? cur vnâ chorea, vno munusculo, vno blandiore se oculo capi permisit? Igitur, si cetera est bonus, cetera felix, coniugio luat temeritatem, & exemplo suo doceat alios esse, in sectandis feminis, cautiore. Multi, qui vel sibi ipis suspecti sunt, vel quibus suspecti sunt alij, quasi eos essent ad statum religiosum pertracturi, quàm timidè tales adeunt? quàm attentè verba eorum omnia expendunt? quàm artificiosè illos declinant? ne in retia incidant, aut vt veriùs dicam, ne Mundo nuntium remittere, & Deo seruire persuadeantur? Cur non pari cautela vtuntur, quando in gynæcéum intrant, & cum puellis confabulantur, aut inter conuiuia lasciuunt? Cur ibi nulla metuunt retia? cur ibi viscum non timent? cur ibi tam securè omnia promittunt? cur per iocos, seria agunt, & verbis mellitissimis, dum insidias struunt, insidias incurrunt? an non legerunt? *Homo, qui blandis fletisq, sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius. Peccantem virum iniquum inuoluet laqueus.* Habeant ergo, quod quaesierunt. Trahere eos volebat Deus *in funiculis Adam, in vinculis charitatis*, illi autem alia vincula ambierunt. Maneant igitur ligati, neque Dei accusent inclementiam, sed suam dementiam agnoscant; qua vocanti Christo, & diuinæ voluntati restiterunt; ob hoc vtique pœna digni; qua vt eos plecteret, iustissimo iudicio, eorum voluntati satisfecit. Habent vxorem, quam habere voluerunt; etsi non qualem voluerunt. Sibi imputent errorem, quem corrigere meliùs non possunt, quàm si libenter sint cum ea, cum qua semper esse debent. Sic eis insolubilitas sua bona videbitur.

Prou. 29. 5.

Osee. 4. 11.

V u

Nam

VII.

Nam esse hoc vinculum aliquod matrimonij bonum etiam Ethnici ipsi agnouerunt. Apud quos Plutarchus ait: *Vi vincula ex commissura vires accipiunt; sic ex consensu viri & mulieris familia status.* Horatius ita canit:

Horat. lib. 1.
carm. 13.

*Feliciter & amplius,
Quos irrupta tenet copula, nec malis
Diuisos querimonijs
Supremâ citius soluet amor die.*

Tacit. de mo-
rib. Germa-
nor.

Veteres Germani vxores, tanquam laborum, periculorumque socias duxerunt. *Femina autem vicissim, ait Tacitus, unum accipit maritum, quo modo unum corpus, unamque vitam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum, sed tanquam matrimonium ament.* Ita igitur, ex antiqua formula, vir cum

A. Gellius lib.
7. c. 21.

vxore, & vxor cum viro manet, quoad viuet, & quoad morietur; sicut anima manet cum corpore. Quamobrem etiam Pythagoras dixit: *in amico coniugio, esse unam animam in duobus corporibus.* Quare sicut corpus nihil potest absque animo, nec animus recte valet, nisi corpore incolumi, ita inter vxorem & maritum necesse est, ut sit constans coniunctio. Sic scilicet vir

Gen. 2. 24.

adharebit vxori suae; & vxor viro. Hoc vinculo tracta Hypsicratea Mithridatis regis Ponti vxor deuictum fugientemque maritum, per aduersa omnia, est secuta. Hoc vinculo illigata fuit Thesea Dionysij soror Polyxeno nupta, quae, postquam

Val. Maxim.
lib. 6. c. 7.

maritus, metu Tyranni profugisset, & rex sororem accusaret, quod conscia fugae mariti, non indicasset: *Adeone, inquebat, Dionysi me vilem, abiectiq; animi feminam iudicas, ut, si sensissem illum moliri fugam, non me illi navigationis & omnium fortunarum comitem additura fuerim?* Sulpicia autem, cum à matre Iulia diligentissime custodiretur, ne Lentulum Cruscellionem virum suum, proscriptum à triumuiris in Siciliam sequeretur; nihilominus famulari veste sumpta, cum duabus ancillis, totidemque seruis ad eum clandestina fuga peruenit. Nec recusauit seipsam proscribere, ut ei fides sua in coniuge proscripto, constaret. Q. Lucretium proscriptum à triumuiris vxor Thuria inter cameram & lectum cubiculi abdicum, una conscia ancilla, ab imminente exitio, non sine magno periculo suorum praeiit, singulariq; fide id egit, ut, cum ceteri proscripti in

alienis & hostilibus regionibus, per summos corporis & animi cruciatus, vix euaderent; ille, in cubiculo, & in coniugis sinu, salutem retineret. Memorabile est exemplum feminarum Lacanarum, quæ captiuos viros, mutatis vestibus liberauerunt, ipsæq; in captiuorum locum se substituerunt. Idem traditur de vxoribus Minyarû, cum enim mariti earum, propter affectatû regnû Spartæ, publicæ custodiæ inclusi capitali seruarentur supplicio, quod vetere instituto Lacedæmoniorum, nocturno tempore, passuri erant, ex illustri sanguine natæ, velut perituros viros extremum allocuturæ, impetrato à custodibus aditu, carcerem intrarunt, commutataque veste, per simulationem doloris, velatis capitibus eos abire passæ sunt. Dignæ profectò, quibus Minyæ nuberent. Atque hæc quidem periculo vitæ sese exposuerunt, matrimonij amore, ac ne eas mors diuideret.

Aliæ ita se arctè obstrictas esse maritis putauerunt, vt etiam in morte nolent ab illis separari, illud vsurpantes: *diducere amantes. Non queat inuitos Iuppiter ipse duos.* Extat memorabilis epistola Plinij ad nepotem, de Arria Cecinna Patri vxore, quæ, postquam damnatum virum suum præsensit, intellexitque ei delectum necis datum; adiit illum, per speciem consolaturæ. Sed vbi eum, ad fortiter moriendum, est adhortata, verbisque amantissimis ei valedixit, in conspectu illius, gladio, quem sub veste abditum attulerat, pectus suam confodit, eundemque è vulnere extractum, suoque sanguine tepentem marito porrigens, vltimam hanc vocem moriens edidit:

*Siqua fides, vulnus, quod feci, non dolet, inquit,
Sed quod tu facies, hoc mihi, Pato, dolet.*

Dido Pygmalionis soror, quæ Carthaginem condidit, cum ab Hyarba rege Libyæ, in coniugium peteretur, extruâ Sichæi quondam mariti honoribus pyrâ, sua se sponte in ignem iniecit, arsurâ potius, quam nuptura, nam, vt Tertullianus ait: *profuga in alieno solo, vbi nuptias regis vltro optasse debuerat, ne tamen secundas experiretur; maluit è contrario vri, quam nubere.* Rursus, capta & incensa Carthagine, cum se Hasdrubalis vxor cerneret à Romanis capiendam, apprehensis verimque duobus filiis, in subiectum domus suæ deuolauit incendium, Nicerati

Vuu 2 quoque

VIII.

Propert. l. 2. cl. 7.

Plin. l. 7. ep. ad Nepot.

XI

Tertull. in Exhort. ad castitatem. Et S. Hieronym. l. 1. aduers. Iouinianum.

Cant. 8. 6.
Czl. Rhodig.
lib. 28. c. 21.

Plutarch in
Bruto,

quoque coniunx iniuriæ marito illatæ impatiens, mortem sibi ipsa conciuuit, ne triginta tyrannorum, quos Lyfander vicis Athenis imposuerat, libidinem sustineret. Quæ ego non laudo tanquam benè rectèque facta, quippe quia nulli se fas est interficere, sed quanta, inter veros coniuges, sit coniunctio, ostendo. Nimirum *fortis, ut mors, dilectio*; & ut medici astruunt, in sinistra parte existentes plagas ad dexteram sensum referre, sic vxorem viri, & virum vxoris sentire doloris conuenit irritamenta. Pertinet ad hanc classem Portia Bruti vxor, Catonis filia, quæ posteaquam sensit, conspiratum de Cæsare, interficiendo, ea nocte, quæ præcessit diem, in quo Cæsar occisus est, egresso cubiculum Bruto cultellum tonsorium velut vnguium ressecandorum gratia poposcit, eoque quasi fortè de manibus elapso, se ipsam grauiter vulnerauit. Mox Brutus clamore ancillarum in cubiculum reuocatus, obiurgare eam cepit, quòd tonsoris præripuisset officium. Hic illa clam marito: *Non hoc, inquit, remerè feci: nam experiri volui, si quod constitutum est, parum cesserit ex sententia, quam æquo animo me ferro sum peremptura.*

IX.

Eadem Portia, cum diutiùs lugeret maritum, rogata, quem esset habitura diem luctus vltimum? respondit: *Quæ & vita*: Sic illa Ethnica, magno sanè cum dedecore plurimarum Christianarum, quæ, viro nondum elato, jam nupserunt. *Habent locum maledicti crebræ nuptiæ: quæ multis nubis, multis non placet*: ait Seneca. Quare eadem Portia, dum laudaretur apud eam mulier quædam vt bene morata, quæ tamen iterarat matrimonium, *Felix*, aiebat, *ac pudica matrona non nubis nisi semel*. Quæ sententia S. Paulo repugnat dicenti: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius vixit. Quòd si dormierit vir eius, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino*. Multæ nihilominus, primi coniugis amore, à secundis nuptijs abstinent; ne amorem tepescat. Et laudabiliter. Nimis extendunt amorem coniugis, quæ cum eo non solum mori volunt, verum etiam sepeliri. Qualis fuit, quæ sibi Romæ hoc monumentum ipsa fecit. *P. Cornelia Annia, ne in desolata orbitate superuivem misera, vitam me vltro in hanc arcam, cum viro defuncto, incomparabili amore*

1. Cor. 7. 39.

amore dilecto damnatam dedo, &c. Vale vita. Nec vnum est exemplum. Hota vxor Rahi cuiusdam Mauri ducis in regno Fessæ fortissimi capta, cum à marito insigni audacia & fortitudine cæsis Lusitanis in libertatem vindicata esset, paulò post, viro inter præliandù interfecto, funus illius, cum multis lachrymis & eiulatu procurauit, atq; corpus illius in sepulchrum magnis sumtibus exstructum intulit. Humato viro, totis nouem diebus à cibo & potu omni sese abstinuit. Ita inedia cruciabili consumta tandem & ipsa è vita discedens suis mandatum dedit, vti se cum viro sepelirent, *Indignum namq; staret, à viro, quem vnice amarat, & à quo ardentè amata fuerat, aut morte, aut sepultura diuelli.* Paulò laudabilius se ab alijs occidi passa, est altera illa Smyrnea femina, quam Sabellicus refert, Smyrna, in bello, contra Turcos, à Venetis capta, florenti ætate ad naues captiuam abductam, ante mariti sepulchrum, in quod fortè inciderat, procubuisse, flebilique lamentatione illud complexam, dulcissimum mariti nomen sapius vocasse, tandemq; in hæc verba erupisse: *En, coniunx dilectissime, extremus patriæ casus efficit, vt me, quam nullus amor, nulla vis vnquam, quò minus tua fuerim, semperq; futura essem, vetare potuit; crudelissimi hostis manus in perpetuam captiuitatem abducatur? Separabor infelix à tuo conspectu, nec dulcem patriam, nec monumentum hoc dulcissimum amplius visura. Has ergo supremas lachrymas tuis misceo cineribus; his inferijs tuos manes supremum ciebo. Sed quid ita? moriar potius, quam suauissimo hoc complexu diuellar.* In hunc modum sepulchro hærens, cum neque minis, neque alia vi facile diuelli posset, à temerario milite traiecta, hac sola re felix, quo voluit loco relicta est. Magnus amor, & verè inseparabilis coniunctio! Verè fortis vt mors dilectio. Hinc, in epistolis Indicis habetur, Goëses viduas, antequàm edicto regio vetitù esset, vnà cum maritorum cadaueribus se cremendas tradidisse.

Mirabile est amoris, quanquam itidem vltra limites progressi, exemplum, quod Scardeonius memorat de Blanca Rubea virilis animi femina. Anno Redempti humani generis M. CC. LIII. Patavinum mancipium Bassianum, proditione occupatum est. Dum hostis irrumperet, non solùm Blanca

Hieronym. Orosius in Africis historijs lib. 10.

Sabellic. l. 9. dec. ad 3. de reb. Venetis.

Cant. 8. 6. Epist. Indica. An. 1566.

X.

Bernard. Scardeon. in Antiquit. Patavina lib. 3. de claris mulieribus cl. 14.

maritus, tanquam Cocles aliquis fortiter sese obiecit, sed ipsa quoque Blanca, velut armata Pallas stetit inter pugnantes. Sed potentia vincente, cecidit maritus, capta est vxor, armisque spoliata, in triumphum ducta, & multum repugnans ad tyrannum perducta. In cuius conspectum vbi peruenit, capta victorem cepit, sed inuita. Erat enim elegantis formæ; utque Iuditham referret, dux imitatus est Holofernem, cuius impuram causam, opes, autoritas, potentia, & victoria recens egerunt. Sed vicit victorem Blanca, quæ neque precibus, neque precio potuit expugnari, ut libidinosi ducis lasciuia desiderijsque assentiretur. Quid agunt amore insanientes? cum blanditijs vota sua assequi non possunt, violentia vtuntur; vis enim & fraus eodem apud illos loco est. Quare postquam vidit dux, apud castam hanc Lucretiam delinimentis nihil effici, tentauit iniectis manibus impetrare, quod sponte captiua facere recusasset. Dum igitur vim adhibet, illa captata occasione, de fenestra se præcipitem dedit, præoptans vitam cum iam amisso marito, quam pudicitiam cum salaci tyranno perdere. Alto casu afflicta, non exanimata fuit. Sublata igitur de terra, sicut erat sanguine deturpata & moritura simillima in lectum est delata, atque medicorum industria curaque tradita. Conualuit, haud post multos dies. Sed adhuc impurus ille agrotabat animo. Iussit ergo eam denuo ad se perducere. Dixit, fecit omnia, quæ tales solent, frustra fuit. Blanca in continentia proposito constans mansit. At quid insani non audent? Acciolinus (ita enim impudens ille vocabatur) ne victor victus à femina diceretur, ea per seruos nefarie ligatâ, & frustra legem Corneliam de vi inuocante potitus est, libidini crudelitatem adiungens. Blanca hac contumelia & labe illata, ita doluit, ut nollet diutiùs, in vitijs superesse. Eo tamen & consilio, & dolore dissimulato amicos rogauit, ut eorum opera, sibi ad leuandum mortui mariti desiderium, & ad sedandam aliquantisper animi tristitiam, sepulti & iam foetentis mariti cadauer liceret inspicere. Annuunt, remouetur sepulchrale saxum, & in latus erigitur, egeritur humus, fossaque patefacta maritus ostenditur. Ibi Blanca ingenti cum ciulatu, supra defuncti cadauer,

dauer, sese extemplo proijcit, atque ita repagulo, quo lapis tumuli sustinebatur, reulso, fracta sub lapide ceruice, vnà cum marito, partim in vltionem pudicitiae, partim ad testandum, coniugis dilectissimi amorem, & mortua est, & sepulta. Ob quod facinus non Christianum quidem, tamen ex coniugis & castitatis amore profectum, Blanca, adhuc hodie, in Italia, mirifice & ab historicis, & à Poëtis celebratur. Simile consilium, dissimilem exitum habuit femina illa Ephesina, quæ mariti amore, in eodem, quo conditus erat, hypogæo, statuerat se inediâ enecare. Et fecisset, nisi nox, & miles, & ancilla, & fames, & sitis aliud suassissent. Itaque, quia Blanca non fuit, mutauit voluntatem, & in ipso mariti sepulchro, nuptias celebravit: vt muliebris quoque inconstantiae atque fragilitatis exemplo viri discerent, nullam sibi de vxorio amore promittere æternitatem.

Quamquam enim multæ feminæ multiq; viri illud P. Syri, *improbè Neptunum accusare, qui semel à naufragio liberatus, iterum mari se credit, perindeq; facere, secunda coniugia incuntes*, crebrò in ore habent; immo pleriq; quando adhuc dolor à funere, coniugis est recens; pauci tamen & pauca admodum sunt, quæ Valeriam, aut Anniam imitentur. Valeria à quodam rogata, quam ob rem, defuncto Seruio marito, nulli posthac nubere vellet? *Ideò, inquit, hoc facio, quia Seruus meus, licet alijs defunctus sit, apud me tamen viuit, viuetq; semper.* Annia autem ab amicis admonita, vt, post defunctum priorem maritum, alteri nuberet, cum ætas esset & integra, & forma præstantissima adhuc: quorum alterum præberet spem prolis; alterum promitteret amorem mutuum: *Nullò, inquit, pacto hoc factura sum: si enim bono viro nupsero, nolo posthac timere ne amittam: sin verò malo, quæ me caperet dementia, vt, post optimum, talem admitterem?* Hæ profectò heroides vinculo, neq; per mortem dissolubili, maritis suis fuere connexæ: magis quàm illa piscatrix, quæ agrotanti viro se colligauit, atque vt vnà vterq; dolorem & vitam finiret, simul cum eo de rupe in lacum præcipitem dedit. Stultum & hoc ligamen. Mutua coniugum obligatio, quæ corpus vnus alteri indissolubilitè obstringitur, tantum vsque ad

Petron. Arb.
in Satyr.

X L

Erasm. lib. 3.
Apoph.

Fulgosus l. 4
cap. 6.

Rom. 7.

ad mortem manet, morte autem soluitur, teste Apostolo. Quamobrem si quis diuinitus ad vitam reuocaretur, etiam priore coniuge superstite ac inuita, posset aliam ducere. Vir tamen credibile est, Seruium, si reuixisset, aliam ducturum fuisse, quàm Valeriam; neque aliam, nisi Anniam, si illius maritus fuisset vitæ restitutus. Vinculo enim amoris, etiam vinculo matrimonij solutus, sensisset se obligatum.

XII.

Cuius vinculi firmitas, etiam inter vitæ huius incommoda, fit admodum conspicua. Descripsit mihi vir litteratus iter suum, quod per montes illi fuit. In eo itinere significauit, se, in domicilio quodam opulento, exceptum splendide, nulla re magis delectatum, quàm quòd, in tanta coniugum duorum diuersitate, tantam vidisset animorum coniunctionem. Vir erat stolidus, & supra omnes infans infans; vxor sapientissima, & quæ posset Abigail etiam hoc nomine vocari. Nam maritum Nabal dici ex merito, omnes facile iudicabant. Præterquam quòd loqui non posset, nihil illo erat inquinatius; nihil sordidius. Stillabant oculi; mucus pendeat è naso; tibialia defluentia pedes pilosos, quales Faunorum esse solent, ostendebant seminudos. Pigebat illum nares mungere, caligas attrahere, adducere crurum tegumenta, ori cibum admouere; deniq; bestiam, non hominem purauisses, si de moribus iudicandus fuisset. *Cùm me videret, scribit ille literator, præ latitia, toto capite irruit in fenestras, qui alioqui ad charorum aspectum gratulabundus tantùm solet pertundere digito vnum orbiculum, aut brachium duntaxat trajicere per fenestram. Ego in mensa illi assistens, & ex aureis argenteisq; vasis edens ac potans, panè fætoris intolerantia in animi deliquium lapsus sum: quæ tamen vxoris, (vtique gratia Sacramenti) erant omnia mera balsama, rosa, saccharum. Nam ita consolantibus illam solebat respondere. Quæ & addebat: Si fieret sibi optio ex omnibus viris, qui fuere, sunt, & erunt in vniuerso terrarum orbe, vnum eligendi, nullum prorsus, præ illo, alium se electuram. Nimirum quia vtique non voluptatis, sed prolis causa nupsit, spretis ijs, quæ alia quærunt, viro contenta fuit. Et ratam habuit eam electionem amoremque Devs. Nam à tali viro sustulit filium Principe dignum patre, materna indole, paternis opibus præstantem,* Magna

Magna sunt hæc indissolubilis, inter coniuges, amoris vinculiq; exempla, & utique docentia, viuos non esse vllis illecebris aliorum, aut molestijs domesticis separandos, cum tot sint reperti coniuges, qui nec mortui vellent amorem aliò transferre, immò qui cum morientibus vellent commori, & cum sepultis vnà sepeliri. Et reperta est femina, quæ mariti ipsa sepulchrum veltet esse. *Artemisia*, ait Gellius, *Mausolum virum amasse fertur, supra omnes amorum fabulas, vltraq; affectionis humana fidem. Mausolus autem fuit, ut M. Tullius ait, Rex terra Caria; ut quidam Græcarum historiæ scriptores, prouincia Græcia præfectus, satrapen Græci vocant. is Mausolus vbi fato perfunctus inter lamenta & manus uxoris, funere magnifico sepultus est; Artemisia luctu atque desiderio mariti flagrans, vxoressa cineremq; eius mixta odoribus contusaque in faciem pulueris aqua indidit, ebibitq;, multaque alia violenti amoris indicia fecisse dicitur. Molit quoque est ingenti impetu operis, conseruanda mariti memoria sepulchrum illud memoratissimum, dignatimque numerari inter septem omnium terrarum spectacula. Monumentum Artemisia quum Dis Manibus Mausoli dicaret, ἀγαῖνα, laudibus eius dicendis, facit, ponitq; præmia pecunie, aliarumque rerum bonarum amplissima. ad eas laudes decertandas venisse dicuntur viri nobiles ingenio atque lingua præstabilis Theopompus, Theodectes, Naucratus. Sunt etiam, qui Isocratem ipsum cum ijs certasse memoria mandauerint. Sed eo certamine vicisse Theopompum iudicatum est. Is fuit Isocratis discipulus, extat nunc quoque Theodecti tragædia, qua inscribitur, Mausolus: in qua eum magis, quàm in prosa placuisse Higinus in exemplis refert. Non fuit in his Ethnicis matrimonium sacramentum, tanquam signum efficax gratiæ, fuit tamen tanquam signum indissolubilis Christi cum Ecclesia coniunctionis, atq; insuper tam arcta amoris connexio, ipsa natura docente, vt neque ipsa eam mors potuerit dissoluere; certè saltem vt multi & multæ dissoluere non vellent, quamuis utique, post coniugis obitum, superstes etiamnum posset nouas nuptias celebrare. Nimirum indissolubilitatis istius radix est ius Naturæ, supposita ordinatione Dei, commutandi corporis potestatem non aliter dantis, quàm in perpetuum, hoc est, vsq; ad mortem.*

A. Gellius
lib. 10. No. 8.
cap. 18.

Cap. fin. de
conditionib.
appositis &
Trid. sess. 24.

XIV.

Thom. Cantipr. lib. 2.
Apun. c. 30.
§. 29.

Ad nexum hunc conservandam, etiam miracula Deus ostendit. Nam fuit vxor, quæ, ne alijs, quàm marito, placeret, precibus impetrauit deformitatem; rursusque, ne marito displiceret, diuersis precibus, pristinum nitorem veterisq; formæ gratiam recuperavit. Erat, in Sueuia, nobilis mulier, vultu lucido, & oculos trahente; itaque gratijs omnibus pleno, vt, inter omnes patriæ suæ feminas, longè pulcherrima haberetur. Tantæ venustatis fama multos ciebat spectatores. Multi igitur genere nobiles, & opibus potentes ad eam vndiq; confluebant, visuri vnde vulnerarentur. Quod prudentem feminam non latuit; sed quia pietatis ac honestatis erat amanatissima, ideò vehementer animo affligebatur, ne vel alijs ruinæ occasionem præberet, vel ipsa periclitaretur. Quippe *magno cum periculo custoditur, quod multus placet*. Habebat domi secretum ab alijs sacrum. In illud igitur ingressa, vt aduenarum se, conspectui subduceret, cecidit in genua, vtque oratio diuinis aures tantò citius molliret, etiam lachrymæ ex oculis illius ceciderunt. Calidè itaque flens: *Video mihi, inquit, Chryste Iesu, ex carne, qua induisti me, periculum imminere*. Fortiter quidem animum meum fixisti. Sed quis suæ fortitudini fidat, si Dauid, si Salomon, si exercitatissimi athletæ prostrati sunt? Et quamquam ipsa nulla tangar vanitate; tamen flammam sero, & cupidinis ignem alijs iniicio. *Rogo igitur te, misericordissime Pater, & Domine, vt speciem meam in tantam fœditatem commutes, vt se carnis misera turpitudine in horrore potior, quàm pulchritudo fuerit in honore*. Dixit, & habuit, quod petiuit. Extemplo enim niuea frons & roseæ genæ colorem perdidit, statimq; gratiosus ille vultus lepra fœditissima contabuit. Eruperunt vndique turpes pustulæ. Contraxit cutem squamosa scabies. Oculi, qui prius, instar stellarum lucebant, suffuso sanguine, tumuerunt. Nasus gibbosa deformitate contortus est. Os ipsum denique, modestissimis labris compressum antea, nunc morbo laceratū, detestabili rictu hiauit. Dixisses catharma esse, & larvam Auernalem. Maritus sanè illius, ob faciem à facie consueta tam alienam, vxorem in ipsa vxore quæsiuit. Egredienti enim ex oratorio occurrens, ex solo vestium indicio coniecturam faciens,

mens, quæ fuit: Num ipsa, an potius spectrum aliquod esset? Respondente autem illa, se esse illius uxorem, cohorrui, vocataque ad tam triste spectaculum vniuersa familia, clamor & plangens, in tota domo, est exauditus admirantium & interrogantium, quidnam tam subito dominæ accidisset, aut quis ex Charitum quarta quarram fecisset Furiarum? Nec mansit admiratio in illa domo. Manauit rumor ad vicinos, volauit fama ad remotos. Contristati sunt parentes, miserati amici, turbati omnes. Pro se quisque, vt sit, remedium suggerit formæ veteris reducendæ. Citatur & medicus: sed pronunciat, manifestariam esse lepram; curari non posse; metu contagij, extra hominum consortium relegendam. Non satis igitur fuit, vt amitteret gloriam venustatis, etiam domo propria eliminata, & in desertæ cuiusdam casæ angulum est ire iussa. Ibi nimirum satis tuto loco, contra procorum insidias futura. Audijt hoc factum, quidam è D. Dominici familia sacerdos, qui illi à sacris Confessionibus erat. Hic, vt afflictissimam consolaretur, protinus ad illam accurrit: sed longè aliter, quàm metuebat, affectum reperit. Neque enim illa ex casu mœsta fuit, sed, quasi magno beneficio donata, exultauit, Deoque se gratias debere dixit. Tanto maiorem in admirationem raptus sacerdos, tam monstrificæ admirationis, atque inopinati morbi causam quæsiuit. Quam vt intellexit, bona quidem mente ac simplicitate orram, sed in præiudicium matrimonij adhibitam dixit. Quare velut iratus, his eam verbis compellauit. *O miserrima & stultissima mulierum, qua in contumeliam & periculum viri tui opus Dei in te precum instantia destruxisti. Parentesq; & amicos tuos, qui Deum laudauerunt, & venerati sunt in te, ad blasphemandum nunc per tale infortunium coëgisti. Age nunc charissima, insiste precibus ad contrarium gesta rei diuinam misericordiam interpella. Hæc monuit, & discessit. Illo digressio, pia mulier in lachrymas effusa Deum eiusmodi verbis est allocuta: Domine Pater & Dominator vita mea, vt liberiore mente, & puriore spiritu seruire tibi, hoc in me flagellum lepræ à tua bonitate fidei precibus expetui. Sed quia audio à Patre meo spirituali, cui me tota deuotione commisi, contra salutem meam, hoc à te omnium Domino petuisse, rogo te, per*

Xxx 2

tuam

Pfal. 144. 19.

tuam benignissimam charitatem, ut in me tuum plasma restitueres, secundum quod tunc placuit optima voluntati. Quam verè Propheta dixit: *Voluntatem timentium se faciet?* Vix in hunc modum precata est, & iam annuit illi Deus. Quam citò enim priùs ex formosa facta fuerat deformis, tam citò deformitatem iterum deposuit, quasi penes ipsam esset, vultum coloremq; mutare. Claruit enim cutis, rubuerunt genæ, frons pristinum candorem recepit; neque vllum in tota facie vestigium macula remansit. Restituta sibi, ingenti gaudio, à marito excepta est; haud aliter quàm si è tumulo rediuiua domum rediisset. Fuit, eo die, familiaris triumphale festum; quod de domo in domum, atque de vicinia in viciniam est propagatum, fama volante. Gratulabantur amici, gestiebant cognati, patria applaudebat: omnes inclytam Christi pietatem laudauerunt, qui prodigio effecit, ne matrimonium aut illecebrâ violaretur, aut à marito vxor, ob morbum, separaretur. Quanquam & illud, in restau-rato hoc coniugio, est siue ænigma, siue sacramentum, quòd Christus & ipse siue animam, siue Ecclesiam, tanquam sponsam, mundam esse velit; *Sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus.* Ob quam rem meritò Apostolus ait: *Vir, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lauacro aqua in verbo vite, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores suas, ut eorum sint.*

Eph. 1. 5. 24.

XV.

Quo loco multa à coniugibus ad Christum & Ecclesiam; atque hinc rursus ad coniuges trahuntur. 1. Quemadmodum viri volunt vxores habere non fœdas, non leprosas, sed immaculatas; ita Christus vult habere Ecclesiam *macula aut ruga carentem.* 2. Sicut *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lauacro, in verbo vite,* seu per sacram & viuificam verborum baptismi formam; ita & mariti debent, sua sancta conuersatione, vxores ab omni leuitate, dicacitate, superbia alijsque muliebribus vitijs, emundare, ut sint sine macula. 3. Ne quis autem nimium, in hac vita, exi-gi-putet,

putet: per *maculam* & *rugam* S. Paulus intelligit peccata mortifera; quia etsi Ecclesia, sine omni *macula* & *ruga*, futura sit in caelo, in hac tamen vita mundum est talis, in qua etiam Sancti non sunt sine venialibus peccatis, & *iusus septies cadit in die*; cum hic sit inchoata tantum quaedam sanctitas, in caelo perficienda. 4. Etsi Ecclesia dicitur non habere *maculam* peccati, aut *rugam* vetustatis, non tamen conficitur, solos sanctos & iustos esse in Ecclesia. Ecclesia enim, sine *macula* & *ruga*, *sancta* vocatur, non quasi omnes, quotquot in ea sunt, tales sint; sed quod praecipua Ecclesiae pars, quae Christo proximè adheret, nimirum Sancti, qui non tantum fide, sed & gratia & charitate praediti sunt, denominationem dent Sanctitatis: quemadmodum Academia aliqua, ob multos doctos in ea viros, docta appellatur, licet in ea multi etiam sint indocti. Quamquam etiam Ecclesia rectè sancta vocetur, quia sanctas leges, sancta sacramenta, sanctum sanguinem Christi habet; Christusque, quantum est penes ipsum, Ecclesiam planè sanctificauit, cum omnia illi dederit, ad sanctitatem acquirendam, requisita. Ad eundem modum maritus, sanctas debet in sua domo leges constituere; sanctus & ipse esse; & quantum ex illius est parte, nullam nisi pietatis praebere occasionem. Quod si subinde in quosdam nauos vxoris incurrit, meminisse eum oportet, nihil ita, in hac vita perfectum inueniri, vt in altera non possit perfici. Neque tamen statim abijciendus est amor coniugalis, aut de alia cogitandum, quando vel vultus, vel nutus, vel passus vnus vxoris displicet. Vinculum, quod tam leui tactu rumpitur, non est adamantinum; cum tamen indissolubili matrimonij nodo colligatos necesse sit, plus esse confri-

ctos, quàm si adamante vincirentur.

XXX

CAPVT

Ita intelligendus est S. Aug. lib. 2. Retract. c. 8.